

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความร่วมมือในการฝึกงานห้องสมุดระหว่างภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ กับห้องสมุดต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพความร่วมมือในการฝึกงานระดับปริญญาตรี ระหว่างภาควิชาบรรณารักษศาสตร์กับห้องสมุดต่าง ๆ และอุปสรรคปัญหาในการฝึกงานของ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และของห้องสมุด

จากการสอบถามถึงความร่วมมือและปัญหาในการฝึกงาน โดยส่งแบบสอบถามไปยัง ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย 11 แห่ง ได้รับกลับคืนมา 10 แห่ง โดยมี หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 10 คน และอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด 25 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล สำหรับแบบสอบถามที่ส่งให้ห้องสมุดที่ให้ความร่วมมือในการฝึกงาน จำนวน 125 แห่ง ได้รับกลับคืนมา 100 แห่ง โดยหัวหน้าห้องสมุด 100 คน และบรรณารักษ์ ผู้ให้การฝึกงาน 302 คน เป็นผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

การฝึกงานห้องสมุดในระดับปริญญาตรี

ผู้ควบคุมรับผิดชอบรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด จากการสอบถามหัวหน้าภาควิชา บรรณารักษศาสตร์ 10 แห่ง พบว่า ภาควิชาส่วนใหญ่จัดผู้ควบคุมรับผิดชอบรายวิชานี้ไม่เหมือนกัน แล้วแต่ความพร้อมความสะดวกของแต่ละภาควิชา ในด้านจำนวนอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชา การฝึกงานในแต่ละภาคการศึกษา ปรากฏว่า มีภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 7 แห่ง ที่ใช้ อาจารย์ 1 คน แสดงว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าอาจารย์ 1 คน สามารถ ดำเนินการ เรื่องการฝึกงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเปิดรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด พบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 9 แห่ง เปิดรายวิชาการฝึกงานห้องสมุดเป็นวิชาบังคับ มีภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพียงแห่งเดียวที่เปิดเป็นวิชาเลือก อย่างไรก็ตามภาควิชาได้แนะนำให้นิสิตวิชาเอกบรรณารักษศาสตร์ ทุกคนลงทะเบียนวิชานี้ แสดงให้เห็นว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์เห็นความสำคัญของการฝึกงาน

เพราะถ้าหากขาดการฝึกงาน อาจารย์และนักศึกษาไม่อาจจะแน่ใจได้ว่านักศึกษามีประสิทธิภาพหรือคุณภาพเพียงพอ ที่จะออกไปปฏิบัติงานวิชาชีพหรือไม่ (Ward 1973: 233)

คุณสมบัติของนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชาการฝึกงานทั้งหมด นักศึกษาที่ออกฝึกงานของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 9 ใน 10 ภาควิชา เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีหน่วยกิตวิชาบังคับ และวิชาเลือกให้นักศึกษาเรียนก่อนออกฝึกงานมากที่สุด คือวิชาบังคับ 34 และวิชาเลือก 20 หน่วยกิต สำหรับนักศึกษาที่เรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาโท พบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 6 แห่ง ไม่ให้ลงทะเบียนรายวิชา การฝึกงาน เป็นเพราะนักศึกษาเรียนรายวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาโท มีความรู้ไม่เพียงพอที่จะออกไปฝึกงาน ประกอบกับนักศึกษาที่ออกฝึกงานมีจำนวนมากอยู่แล้ว ทำให้มีปัญหาในการหาสถานที่ฝึกงาน

จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชาการฝึกงานในแต่ละภาคการศึกษา ปรากฏว่าของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และ มศว มหาสารคาม มีนักศึกษาลงทะเบียนมากที่สุด คือมากกว่า 30 คนขึ้นไป เพราะมหาวิทยาลัยรามคำแหงเป็นมหาวิทยาลัยเปิด ไม่จำกัดจำนวนนักศึกษา สำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีนิสิตลงทะเบียนวิชานั้นน้อยที่สุด เพราะในแต่ละปีมีนิสิตจำนวนน้อยที่เลือกเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์

การคัดเลือกจัดส่งนักศึกษาไปฝึกงานในท้องสมุดแต่ละประเภท พบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์จำนวนครึ่งหนึ่งหรือ 5 แห่ง จัดส่งนักศึกษาไปฝึกงานในท้องสมุดต่าง ๆ ตามที่นักศึกษามีคร ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของชุดิมา สัจจามันท์ (2518: 138) ที่ว่า ควรให้นิสิตเลือกสถานที่ฝึกงานเอง แสดงว่าภาควิชาที่ต้องการให้นักศึกษาพิจารณาว่าตัวเองนั้นสนใจทำงานในท้องสมุดประเภทใด เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพต่อไป สำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่งนักศึกษาไปฝึกงานที่สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพียงแห่งเดียว ซึ่งขัดแย้งกับหลักเกณฑ์การเลือกท้องสมุดที่ใช้เป็นสถานที่ฝึกงานของ สุวนิช ศรีสง่า (2528: 15) ที่ว่าพยายามเลือกให้มีท้องสมุดหลายประเภท เพื่อให้ให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์แตกต่างกัน การที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่งนักศึกษาไปฝึกงานที่สถาบันวิทยบริการเพียงแห่งเดียว เพราะภาควิชา

มีนโยบายให้นิสิตฝึกงานในจุฬานันท์ เพื่อเตรียมนิสิตให้มีความรู้ในการทำงานขั้นหนึ่งก่อน หากนิสิตคนใดประสงค์จะฝึกงานเพิ่มในท้องสมุดข้างนอก ภาควิชาจะจัดส่งไปให้เพื่อขยายประสบการณ์ หากให้นิสิตออกไปฝึกงานข้างนอกเลย นิสิตจะประสบปัญหา มาก ซึ่งที่ผ่านมาในอดีตมักเป็นเช่นนี้ เหตุผลอื่น ได้แก่ ภาควิชามีนิสิตจำนวนน้อยและท้องสมุดสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นท้องสมุดที่มีความพร้อมมากที่สุดแห่งหนึ่ง

ท้องสมุดที่ให้การฝึกงาน

ในด้านท้องสมุดที่ให้การฝึกงาน จากการสอบถามหัวหน้าท้องสมุดที่ให้การฝึกงาน 100 คน (แห่ง) พบว่า ท้องสมุดจำนวนมากที่สุด 74 แห่ง มีบรรณารักษ์ปฏิบัติงานในท้องสมุดทั้งหมด จำนวน 1 - 5 คน สำหรับท้องสมุดที่มีบรรณารักษ์มากกว่า 20 คนขึ้นไป มี 6 แห่ง

การจัดบรรณารักษ์ให้การฝึกงาน ปรากฏว่าท้องสมุดเกือบครึ่งหนึ่งหรือ 49 แห่ง มอบให้บรรณารักษ์ผู้ทำงานในหน้าที่เป็นผู้ฝึก เฉพาะงานนั้น

จำนวนท้องสมุดที่ติดต่อและให้การฝึกงาน

จำนวนท้องสมุดที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ครึ่งหนึ่ง (5 แห่ง) ใช้เป็นสถานที่ฝึกงานในแต่ละปีการศึกษา เฉลี่ยระหว่าง 5 - 10 แห่ง มากที่สุด ส่วนภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงในแต่ละปีการศึกษาส่งนักศึกษาไปฝึกงานในท้องสมุด 16 - 20 แห่ง ซึ่งนับว่าเป็นภาควิชาที่ใช้ท้องสมุดเป็นสถานที่ฝึกงานมากที่สุด เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยเปิด มีนักศึกษาลงทะเบียนรายวิชาการฝึกงานมากและเพิ่มขึ้นทุกปี

ในด้านท้องสมุดที่ฝึกงาน ปรากฏว่าท้องสมุดประเภทต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการฝึกงานแก่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงมากที่สุด คือ 69 แห่ง ถึงแม้ว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเพิ่งเปิดสอนได้ไม่นาน แต่เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยเปิดจึงมีนักศึกษาลงทะเบียนวิชานี้มาก ทำให้ต้องใช้ท้องสมุดหลายแห่งเป็นสถานที่ฝึกงาน สำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นภาควิชาที่ขอความร่วมมือจากท้องสมุดประเภทต่าง ๆ น้อยที่สุด ถึงแม้ว่าจะเป็นภาควิชาที่เก่าแก่ที่สุด แต่เพราะมีนิสิตจำนวนน้อย และในช่วงหลังนี้ ภาควิชาส่งนิสิตไปฝึกงานที่สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพียงแห่งเดียว

จำนวนชั่วโมงและระยะเวลาการฝึกงาน

จำนวนชั่วโมงในการฝึกงานที่ภาควิชากำหนด พบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ จำนวน 4 แห่ง กำหนดจำนวนชั่วโมงการฝึกงานไว้ 120 - 150 ชั่วโมง (4 - 5 สัปดาห์)

ทางด้านห้องสมุด ห้องสมุดส่วนใหญ่จัดจำนวนชั่วโมงการฝึกงานให้ตามความต้องการของภาควิชา มีห้องสมุดส่วนน้อยกำหนดจำนวนชั่วโมงการฝึกงานของห้องสมุดไว้เอง คือ จำนวน 120 - 150 ชั่วโมง และมากกว่า 180 ชั่วโมง แสดงว่าห้องสมุดยินดีจัดชั่วโมงการฝึกงานตามความต้องการของภาควิชา โดยกระจายชั่วโมงการฝึกงานให้แก่บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน เพราะบรรณารักษ์ส่วนใหญ่จะฝึกงานเฉพาะในหน้าที่ของตน

สำหรับภาคการศึกษาที่ภาควิชากำหนดให้นักศึกษาลงทะเบียนรายวิชาการฝึกงาน ปรากฏว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 5 ใน 10 แห่ง ให้นักศึกษาลงทะเบียนในภาคการศึกษาที่ 2 ทางด้านระยะเวลาที่ภาควิชาส่งนักศึกษาออกฝึกงานมากที่สุดคือ ระหว่างปีการศึกษาที่ 1 และระหว่างภาคการศึกษาที่ 2 ทางด้านห้องสมุดพบว่าห้องสมุดส่วนใหญ่จัดระยะเวลาการฝึกงานตามความต้องการของภาควิชา ดังนั้นการกำหนดระยะเวลาการฝึกงานจึงขึ้นอยู่กับภาควิชาว่าจะขอให้ฝึกในระยะเวลาใด ห้องสมุดจึงไม่ใช่ผู้กำหนดระยะเวลาการฝึกงาน

จำนวนนักศึกษาที่ฝึกงาน

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ ส่งนักศึกษาไปฝึกงานห้องสมุด แห่งละ 3 - 4 คน โดยภาควิชาจะติดต่อสอบถามห้องสมุดถึงความพร้อมในการรับจำนวนนักศึกษาฝึกงานก่อน และพบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกแห่ง ได้รับความร่วมมือจากห้องสมุดเกี่ยวกับจำนวนนักศึกษา โดยห้องสมุดรับฝึกให้ทั้งหมดตามที่ภาควิชาส่งมา อันแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือระหว่างห้องสมุดกับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ในการช่วยฝึกปฏิบัติงานให้แก่นักศึกษาเป็นอย่างดี

สำหรับห้องสมุดที่ให้การฝึกงาน ปรากฏว่า ห้องสมุด 68 แห่ง ฝึกงานให้นักศึกษาเฉลี่ยต่อปี 1 - 5 คน ในขณะที่ห้องสมุด 1 แห่ง ฝึกงานให้นักศึกษาเฉลี่ยปีละ 11 - 15 คน โดยภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นภาควิชาที่ส่งจำนวนนักศึกษาออกฝึกงานมากที่สุด

โดยทั่วไป ห้องสมุด จำนวน 49 แห่ง รับนักศึกษาฝึกงานตามจำนวนที่ภาควิชาส่งมา ส่วนห้องสมุด 50 แห่ง จะรับนักศึกษาฝึกงานตามจำนวนที่ห้องสมุดกำหนดไว้ ในกรณีที่ภาควิชา มีความจำเป็นส่งนักศึกษามาฝึก เกินจำนวนที่ห้องสมุดกำหนดไว้ พบว่าห้องสมุดจำนวน 35 แห่ง จาก 50 แห่ง จะขอลดจำนวนนักศึกษาให้เท่าที่กำหนดไว้ อรรถเป็น เพราะถ้ามีนักศึกษาฝึกงาน มาก บรรณารักษ์อาจให้การฝึกงานไม่ทั่วถึง ดังนั้นการกำหนดจำนวนนักศึกษาฝึกงานในห้องสมุด แต่ละแห่งจึงขึ้นอยู่กับห้องสมุดว่าจะสามารถฝึกให้ได้จำนวนเท่าใด ภาควิชาจึงไม่ใช่ผู้กำหนด จำนวนนักศึกษาฝึกงานในห้องสมุดแต่ละแห่ง

งานที่ฝึก

งานในห้องสมุดที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ขอความร่วมมือให้ห้องสมุดฝึกให้นักศึกษา พบว่า ภาควิชาส่วนมาก 7 ใน 10 แห่ง ขอให้ฝึกงานทุกประเภทในห้องสมุด แสดงว่า ภาควิชา ต้องการให้นักศึกษามีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานทุก ๆ อย่าง เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบ อาชีพต่อไป

การจัดประเภทงาน เพื่อฝึกให้นักศึกษา พบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่จัดให้นักศึกษา ฝึกงานทุกประเภทในห้องสมุด และมีห้องสมุดเพียง 1 แห่ง คือ ห้องสมุดโรงเรียนวัดราชาธิวาส ระบุว่า ภาควิชาและห้องสมุดกำหนดประเภทของงานที่ฝึกร่วมกัน แสดงว่างานทุกประเภทมี ความสำคัญต่อการดำเนินงานของห้องสมุด ดังนั้นนักศึกษาจึงควรมีประสบการณ์ในทุก ๆ งาน เพื่อ เป็นแนวทางในการทำงานต่อไป

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการฝึกงานมีความเห็นเหมือนกันในเรื่อง งานที่ นักศึกษาฝึกว่า นักศึกษาควรได้ฝึกงานทุกประเภท ซึ่งตรงกับความคิดเห็นของ สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ (2528 : 3) ที่ว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรี ควรฝึกงานในห้องสมุดทุกงานเหมือนกัน

ในด้านความรู้ของนักศึกษา พบว่าห้องสมุด จำนวน 34 แห่ง ตอบว่า ไม่จำเป็นต้อง มีความรู้พิเศษทางสาขาใด ในขณะที่ห้องสมุดบางแห่ง ตอบว่า นักศึกษาต้องมีความรู้ทาง สังคมศาสตร์ และภาษาศาสตร์ อย่างละ 25 แห่ง อาจเป็น เพราะห้องสมุดส่วนใหญ่เป็นห้องสมุด ในสถาบันการศึกษาที่ไม่ได้เน้นเฉพาะสาขาวิชาใด สำหรับวิชาบรรณารักษศาสตร์ที่ช่วยให้การ ฝึกงานในห้องสมุดได้ผลดี ได้แก่ วิชาการจัดหมู่หนังสือ รองลงไปคือวิชาการทำบัตรรายการ

ตั้งที่ห้องสมุดมากกว่าครึ่ง (57 แห่ง) ระบุ ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ อัญชลี ภูมิดิษฐ์ ซึ่งได้ทำการวิจัยเฉพาะนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ผลออกมาคือ รายวิชาที่มีความสำคัญต่อการฝึกงานคือ การจัดหมู่หนังสือการทำบัตรรายการหนังสือภาษาไทย เพราะงานหลักของห้องสมุดทุกแห่ง คือ การจัดหมู่และทำบัตรรายการ และจากการสอบถามบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน พบว่างานที่ฝึกให้นักศึกษามากที่สุด คือ งานเทคนิคซึ่งประกอบด้วย งานจัดหมู่และทำบัตรรายการ ดังนั้นภาควิชาควรเน้นวิชาการจัดหมู่หนังสือและทำบัตรรายการ สำหรับปัญหาพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมของนักศึกษาแต่ละคนซึ่งแตกต่างกัน ห้องสมุดจำนวนมาก 77 แห่ง ลงความเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุด มีห้องสมุดเพียง 5 แห่ง คิดว่าไม่เป็นปัญหา คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ห้องสมุดคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ลาดกระบัง ห้องสมุดวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ห้องสมุดโรงเรียนอนุบาลนารี ห้องสมุดสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ

การติดต่อ

สำหรับการติดต่อภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ติดต่อขอความร่วมมือในการฝึกงานกับห้องสมุดต่าง ๆ ก่อนการฝึกงาน 8 สัปดาห์ และก่อนการฝึกงาน 12 - 16 สัปดาห์

ผู้ที่ตัดสินใจในการให้ความร่วมมือในการฝึกงาน พบว่า ส่วนใหญ่หัวหน้าห้องสมุดเป็นผู้ตัดสินใจ

หลังการติดต่อภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ส่วนใหญ่ทราบว่าห้องสมุดยินดีให้ความร่วมมือในการฝึกงานโดยได้รับหนังสือตอบเป็นทางการจากห้องสมุด มีเพียงส่วนน้อยที่ติดต่อกันเป็นประจำก็จะมีหนังสือตอบเป็นทางการ

ในการฝึกงานภาควิชาทุกแห่งแจ้งให้ห้องสมุดทราบถึงจำนวนนักศึกษาที่ขอฝึกระยะเวลาในการฝึก และการประเมินผล

การปฐมนิเทศ

ก่อนการฝึกงาน ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 9 ใน 10 จัดให้มีการปฐมนิเทศนักศึกษา แสดงว่าการปฐมนิเทศเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งตรงกับผลการวิจัยของ อัญชลี ภูมิดิษฐ์ (2528 : 146)

สำหรับวิธีการที่ภาควิชาใช้ในการปฐมนิเทศ คือ ชี้แจงรายละเอียดในการฝึกงาน พร้อมกับแจกเอกสารให้นักศึกษาทุกคน ในด้านรายละเอียดที่ภาควิชาแจ้งให้นักศึกษาทราบในการปฐมนิเทศ มีหัวข้อสำคัญ 4 ข้อ คือ ประโยชน์และความรู้ที่ได้รับการปฏิบัติตัวในระหว่างการฝึกงาน ระยะเวลาในการฝึกงาน การประเมินผล ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นภาควิชาเดียวที่ไม่มีการปฐมนิเทศนักศึกษา แต่มีวิธีเตรียมให้นักศึกษามีความพร้อมก่อนออกฝึกงาน โดยให้นักศึกษาอ่านเอกสารสรุปการฝึกงานที่นักศึกษารุ่นก่อนได้จัดทำไว้ แต่ในกรณีที่นักศึกษาออกฝึกงานในห้องสมุดที่ยังไม่เคยมีนักศึกษารุ่นก่อนไปฝึกอาจจะทำให้นักศึกษาเกิดปัญหาในเรื่องความพร้อมได้ ดังนั้นการเตรียมนักศึกษาให้มีความพร้อม เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้การฝึกงานได้ผลตามความมุ่งหมาย (Cottam 1969: 101)

สำหรับห้องสมุด ปรากฏว่าห้องสมุด จำนวน 92 แห่ง มีการปฐมนิเทศเช่นกัน โดยวิธีบรรยายพร้อมแจกเอกสารเป็นส่วนใหญ่ สำหรับรายละเอียดที่แจ้งให้ทราบในการปฐมนิเทศมากที่สุดคือ ประเภทของงานที่ฝึก วิธีการฝึกงาน น้อยที่สุดคือการปฏิบัติตนของนักศึกษา สำหรับห้องสมุด 8 แห่ง ที่ไม่มีการปฐมนิเทศนักศึกษา มีวิธีสร้างความเชื่อมั่นให้นักศึกษาโดยให้ความเป็นกันเอง

คู่มือการฝึกงาน

ในเรื่องคู่มือรายวิชาการฝึกงานของอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชานี้ ปรากฏว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ ไม่มีคู่มือรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด และอาจารย์ผู้ควบคุมวิชานี้ส่วนมากใช้ประสบการณ์และวิจารณ์ญาณในการดำเนินการควบคุมรายวิชาการฝึกงาน แสดงให้เห็นว่ารายวิชาการฝึกงานนั้นไม่มีการวางกฎเกณฑ์ที่แน่นอน แต่ละภาควิชามีวิธีดำเนินการที่สะดวกและเหมาะสมกับภาควิชาของตนโดยขึ้นอยู่กับอาจารย์ผู้ควบคุม เป็นหลัก

สำหรับห้องสมุดที่ให้การฝึกงาน ปรากฏว่า ห้องสมุดเพียง 38 แห่ง มีคู่มือการฝึกงาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคู่มือการฝึกงานหลัก ใช้ได้กับนักศึกษาทุกระดับ รายละเอียดหลักที่ปรากฏในคู่มือคือ ขั้นตอนการฝึกปฏิบัติงาน รายละเอียดที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ วิธีปฏิบัติตัวของนักศึกษา ระหว่างการฝึกสำหรับห้องสมุดอีก 62 แห่ง ที่ไม่มีคู่มือการฝึกงานห้องสมุดนั้น ห้องสมุด 53 แห่ง ให้บรรณารักษะยึดแนวทางในการฝึกงาน โดยให้ฝึกตามงานที่ปฏิบัติจริง

งบประมาณ

การให้งบประมาณการฝึกงานแก่ห้องสมุดที่ให้ความร่วมมือ ปรากฏว่า ไม่มีภาควิชาใดที่ให้งบประมาณการฝึกแก่ห้องสมุด แสดงว่าห้องสมุดที่ใช้เป็นสถานที่ฝึกงาน เป็นห้องสมุดที่มีความพร้อม การใช้วัสดุฝึกของนักศึกษาไม่มีผลกระทบต่องบประมาณของห้องสมุด จึงไม่มีการเรียกร้องงบประมาณการฝึกจากภาควิชา ภาควิชาจึงไม่จัดงบประมาณค่าวัสดุฝึกให้แก่ห้องสมุด

สำหรับห้องสมุดที่ฝึกงาน ปรากฏว่าห้องสมุด เกือบทุกแห่ง ใช้งบประมาณวัสดุของห้องสมุดเอง มีเพียง 5 แห่งที่ให้นักศึกษาหาวัสดุฝึกมาเอง

จากการถามถึงการให้ความร่วมมือในกรณีที่นักศึกษาฝึกงานเพิ่มขึ้น ปรากฏว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมือต่อไป ในขณะที่ห้องสมุดเพียง 3 แห่ง ไม่ให้ความร่วมมือ อาจเป็นเพราะการฝึกงานให้ผลดีแก่ห้องสมุดมากกว่าผลเสีย (บุญเรือง เนียมหอม 2528 : 2) และห้องสมุดเองก็ตอบว่า ห้องสมุดได้ผลประโยชน์จากการฝึกงานมาก ผลเสียมีเพียงการเสียเวลาของบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน ซึ่งแก้ได้โดยการมีคู่มือการฝึกงานซึ่งช่วยประหยัดเวลาในการอธิบายขั้นตอนการฝึกได้

การติดตามและประเมินผล

ระยะเวลาที่ภาควิชาจัดให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิชานี้ออกไปติดตามผลในระหว่างการฝึกงานพบว่า ภาควิชาส่วนใหญ่จัดระยะเวลาการออกไปติดตามผลไม่เหมือนกัน เพราะภาควิชาแต่ละแห่งมีวิธีดำเนินการให้เหมาะสมกับสภาพของภาควิชาและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่นจำนวนนักศึกษา ระยะทางระหว่างภาควิชา กับห้องสมุดที่เป็นสถานที่ฝึกงาน

การประเมินผลการฝึกงาน ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ทุกแห่งกำหนดเกณฑ์การประเมินผลให้ห้องสมุดที่ฝึกงาน สำหรับระยะเวลาที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์มักได้รับใบประเมินผลหลังการฝึก 1 - 2 สัปดาห์ หลังจากเสร็จสิ้นการฝึก

สำหรับห้องสมุดที่ให้การฝึกงาน ห้องสมุดเกือบทั้งหมดได้รับใบประเมินผลจากภาควิชาที่ส่งนักศึกษามาฝึกงานทุกภาควิชา มีห้องสมุด 2 แห่ง เท่านั้น ที่ตอบว่าได้รับใบประเมินผลไม่ครบ ห้องสมุด 2 แห่งนี้ จึงประเมินผลการฝึกงานโดยใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานนั้นของนักศึกษาเป็นองค์ประกอบ สำหรับระยะเวลาที่ห้องสมุดส่งใบประเมินผลให้แก่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ มากที่สุดคือ ส่งไปตามระยะเวลาที่ภาควิชากำหนดให้จำนวน 57 แห่ง

การสัมมนาหลังการฝึกงาน พบว่า มีภาควิชาบรรณารักษศาสตร์เพียง 2 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ไม่จัดการสัมมนาหลังการฝึกงาน สำหรับภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 8 แห่ง ที่จัดให้มีการสัมมนาหลังการฝึกงาน มีเพียง 2 ภาควิชา คือ มศว บางแสน และ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ส่งผลการสัมมนาให้ห้องสมุดทราบ แสดงให้เห็นว่ามีห้องสมุดจำนวนไม่กี่แห่งที่ทราบผลของการสัมมนา เพื่อพัฒนาการฝึกงานห้องสมุด ในขณะที่ห้องสมุดอีกหลายแห่งไม่ทราบผลการสัมมนา ทำให้ไม่มีโอกาสได้ปรับปรุงแก้ไขการฝึกงาน

ผลที่ได้รับ

ผลที่ห้องสมุดได้รับปรากฏว่ามีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีมี 2 ประการ คือ มีนักศึกษาช่วยปฏิบัติงานบางอย่างให้เร็วขึ้น และบรรณารักษ์ต้องเตรียมตัวมีความพร้อมอยู่เสมอ ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ

ผลเสีย คือ บรรณารักษ์ต้องเสียเวลาในการฝึกและตรวจแก้ไขงานที่นักศึกษาทำผิดพลาด ทำให้เสียเวลาในการทำงานประจำ

อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด

ในด้านอายุ พบว่า อาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด จำนวนครึ่งหนึ่ง (13 คน) จาก 25 คน มีอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป และมีอาจารย์เพียง 1 คน ที่มีอายุน้อยที่สุด คือ 31 - 35 ปี

วุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ ปรากฏว่าอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานจำนวนมากกว่าครึ่ง สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท (จำนวน 20 คน)

ประสบการณ์ในการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ พบว่า อาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชานี้ มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 15 ปีขึ้นไป (จำนวน 9 คน)

สำหรับประสบการณ์ในการควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด พบว่า อาจารย์มีประสบการณ์ในการควบคุมรายวิชานี้ ตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป (จำนวน 12 คน) จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด เป็นผู้ที่สูงด้วย วิทยวุฒิ คุณวุฒิ และ ประสบการณ์ในวิชาชีพ

บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานห้องสมุด

ในด้านอายุของบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานห้องสมุด พบว่า มีอายุน้อยกว่า 25 ปี เพียง 5 คน นอกนั้นมีอายุตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป

วุฒิทางบรรณารักษศาสตร์ ปรากฏว่า บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน 131 คน (ร้อยละ 43.38) มีวุฒิในระดับปริญญาตรีบรรณารักษ์ 119 คน (ร้อยละ 39.40) มีวุฒิในระดับปริญญาโท แสดงว่าบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.78) มีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ เป็นอย่างดี และบรรณารักษ์ 15 คน (ร้อยละ 4.97) ไม่มีวุฒิทางบรรณารักษศาสตร์

ประสบการณ์ในการทำงาน บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน ประมาณ 1 ใน 3 (110 คน) มีประสบการณ์การทำงานในระยะ 6 - 10 ปี (ร้อยละ 36.42)

ประสบการณ์การให้การฝึกงาน พบว่าบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานมีประสบการณ์ 1 - 5 ปี เป็นหลัก (138 คน ร้อยละ 47.75)

งานที่ฝึกให้นักศึกษา ปรากฏว่า งานที่บรรณารักษ์ให้การฝึกมากที่สุด คือ งานเทคนิค และน้อยที่สุดคืองานโสตทัศนอุปกรณ์

จำนวนนักศึกษาในกลุ่มที่ให้การฝึกงาน พบว่าบรรณารักษ์ร้อยละ 52.31 ให้การฝึกงานแก่นักศึกษากลุ่มละ 1 - 3 คน มากที่สุด และมีบรรณารักษ์เพียง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.33 ที่ฝึกงานให้นักศึกษากลุ่มละ 10 คน ขึ้นไป

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกงาน

จากการสอบถามความคิดเห็นของอาจารย์ต่อบรรณารักษ์ ผู้ให้การฝึกงานต่อนักศึกษา และการจัดประเภทงานให้เหมาะกับนักศึกษา พบว่า อาจารย์จำนวน 11 และ 9 คน ลงความเห็นว่าบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน เข้าใจจุดมุ่งหมายในการฝึกงานระดับปริญญาตรี ค่อนข้างมาก และปานกลาง แสดงให้เห็นว่า บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานส่วนใหญ่เข้าใจจุดมุ่งหมายในการฝึกงานเป็นอย่างดี

ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อนักศึกษาฝึกงาน ทางด้านพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ ปรากฏว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า นักศึกษามีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ในระดับปานกลาง

การจัดประเภทงาน เพื่อให้เหมาะสมกับนักศึกษา พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่านักศึกษาควรได้รับการฝึกงานทุกประเภทเหมือนกัน เพื่อจะได้นำประสบการณ์ทุก ๆ อย่าง ไปใช้เป็นแนวทางในการประกอบวิชาชีพต่อไป ซึ่งความคิดเห็นนี้สอดคล้องกับแนวทางในการจัดประเภทงานที่ให้นักศึกษาฝึกของภาควิชาและห้องสมุด โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องการให้นักศึกษาฝึกงานทุกประเภทในห้องสมุด

ในขณะที่บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน ร้อยละ 42.38 เห็นว่าการฝึกงานในความรับผิดชอบของตนให้แก่นักศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น แสดงว่าบรรณารักษ์เกือบครึ่งเห็นว่างานในหน้าที่ของตนมีความสำคัญต่อการฝึกงาน

ความคิดเห็นเรื่องระยะเวลาในการฝึกงาน อาจารย์ผู้ควบคุมวิชานี้มีความคิดเห็นว่ระยะเวลาที่เหมาะสมมากที่สุดคือ ระหว่างปิดภาคการศึกษาที่ 1 และ 2 (จำนวน 6 และ 8 คน) แสดงให้เห็นว่า ระหว่างปิดภาคการศึกษาเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมในการฝึกงาน เพราะนักศึกษาไม่ต้องเสียเวลาเรียนในภาคเรียนปกติ และอาจารย์มีเวลาในการออกติดตามผลได้อย่างเต็มที่

ในขณะที่บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกมีความเห็นตรงข้าม บรรณารักษ์ส่วนใหญ่คิดว่าควรฝึกงานระหว่างภาคการศึกษาที่ 1 และ 2 มากกว่าระหว่างปิดภาคการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในช่วงปิดภาคการศึกษา ห้องสมุดในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะห้องสมุดโรงเรียนจะปิดบริการ และห้องสมุดบางแห่ง เป็นช่วงที่บรรณารักษ์ลาพักร้อน ดังนั้นจึงไม่สามารถฝึกงานให้ได้

สำหรับจำนวนชั่วโมงการฝึกงาน พบว่าอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชานี้ มีความคิดเห็นว่ นักศึกษาควรฝึกงาน 120 - 150 ชั่วโมง มากที่สุดจำนวน 13 คน ซึ่งตรงกับจำนวนชั่วโมงการฝึกงานของภาควิชา และห้องสมุด (ส่วนบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานส่วนใหญ่จะฝึกงานให้ตามจำนวนชั่วโมงที่หัวหน้าห้องสมุดกำหนดให้

ความคิดเห็นในเรื่องการปฐมนิเทศนักศึกษา ก่อนลงมือฝึกงาน ปรากฏว่าบรรณารักษ์จำนวน 269 คน (ร้อยละ 89.07) คิดว่า นักศึกษาที่ได้รับการปฐมนิเทศ สามารถปฏิบัติงานได้ดีกว่าผู้ไม่ได้รับการปฐมนิเทศ

จากการสอบถามบรรณารักษ์ถึงแนวทางในการให้การฝึกงาน ปรากฏว่าบรรณารักษ์ใช้คู่มือการฝึกงานที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นการส่วนตัว และคู่มือการฝึกงานซึ่งได้จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร บรรณารักษ์ผู้อื่นสามารถใช้ฝึกงานให้แก่นักศึกษาได้ แสดงว่านักศึกษาส่วนใหญ่ได้รับการฝึกงานที่เป็นแบบแผนเดียวกัน เพราะบรรณารักษ์ส่วนมากมีคู่มือการฝึกงาน คู่มือในการฝึกงาน เป็นสิ่งที่ช่วยให้บรรณารักษ์ ไม่เสียเวลาในการอธิบายขั้นตอน และรายละเอียดในการปฏิบัติงานเพียงซักซ้อมความเข้าใจ และตอบปัญหาบางประการแก่นักศึกษา ก่อนที่จะลงมือ

ปฏิบัติงาน เท่านั้น (สุทัศน์ ส่องแสงจันทร์ 2528 : 4)

ในด้านวิธีการฝึกงาน บรรณารักษ์จำนวนกว่าครึ่ง (164 คน ร้อยละ 54.30) ใช้วิธีเน้นการปฏิบัติจริงโดยอธิบายงานทั้งหมดก่อน

สำหรับความรู้ที่นักศึกษาได้รับจากการฝึกงาน พบว่าบรรณารักษ์ส่วนใหญ่คิดว่า นักศึกษาต้องนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกงานไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับห้องสมุดต่าง ๆ เพราะบรรณารักษ์อาจคิดว่า นักศึกษาอาจทำงานในห้องสมุดที่แตกต่างกัน ดังนั้นการปฏิบัติจริงต้องแตกต่างกัน

ในเรื่องการติดตามและประเมินผล ระยะเวลาที่อาจารย์เห็นว่าการติดตามผลในระหว่างการฝึกงาน คือ ทุกสองสัปดาห์ และ 2 ครั้ง เมื่อแรกฝึกและใกล้จะเลิกการฝึก แสดงให้เห็นว่าอาจารย์จำนวนหนึ่งเห็นว่าควรตามผลทุก 2 สัปดาห์ สนใจในการติดตามผล ส่วนอาจารย์อีกจำนวนหนึ่ง ที่เห็นว่าควรตามผล 2 ครั้ง เมื่อเริ่มและใกล้จะเลิกการฝึก ไม่เห็นความสำคัญต่อการติดตามผลมากนัก อาจเป็นเพราะไม่มีเวลาหรือห้องสมุดอยู่ห่างไกลไม่สะดวกในการเดินทาง

สำหรับความเห็นของบรรณารักษ์ปรากฏว่ากลับกันกับของอาจารย์ คือ บรรณารักษ์จำนวน 107 คน (ร้อยละ 35.43) คิดว่า ควรติดตามผล 2 ครั้ง เมื่อแรกฝึกและใกล้จะเลิกฝึกงาน รองลงมาคือ ทุกสองสัปดาห์และครั้งเดียวตลอดการฝึกงาน

ในเรื่องการประเมินผลการฝึกงาน ปรากฏว่า บรรณารักษ์ที่เห็นว่าเกณฑ์การประเมินผลของแต่ละสถาบันควรเหมือนกัน กับบรรณารักษ์ที่เห็นว่าเกณฑ์ประเมินผลของแต่ละสถาบันไม่ควรเหมือนกัน มีจำนวนใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 54.26 และ 45.74 สำหรับเหตุผลที่สำคัญของแต่ละฝ่ายคือ ฝ่ายแรก เพื่อจะได้มีมาตรฐานเดียวกัน และฝ่ายหลัง เพราะภาควิชาแต่ละแห่งมีหลักสูตรฝึกกัน

สำหรับอาจารย์ ปรากฏว่า อาจารย์ส่วนใหญ่เห็นว่าการประเมินผลการฝึกงานของนักศึกษาทุกสถาบันควรเหมือนกัน โดยเหตุที่สำคัญคือเพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกันในการผลิตบรรณารักษ์

ปัญหาการฝึกงานห้องสมุด

อาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด มีปัญหาเกี่ยวกับการฝึกงานห้องสมุด ในเรื่องต่อไปนี้ ในระดับน้อย (คะแนนเฉลี่ย 1.6 - 2.5) ได้แก่ รายวิชาเอกที่กำหนดใน หลักสูตรไม่เพียงพอกับการนำไปปฏิบัติจริง (S.D. 0.88) และนักศึกษาเลือกห้องสมุดฝึกงานโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของตนเองว่าเหมาะสมหรือไม่ (S.D. 0.91) ส่วนปัญหาที่เหลืออีก 7 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ย 2.6 - 3.5)

สำหรับบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานห้องสมุด มีปัญหาการฝึกงานที่สำคัญดังนี้

1. ปัญหาการประสานงานของภาควิชากับห้องสมุดในเรื่องที่บรรณารักษ์ไม่มีโอกาสเข้าร่วมสัมมนาเกี่ยวกับการฝึกงานที่ภาควิชาจัดขึ้นหลังการฝึกงาน
2. ปัญหางบประมาณ ในเรื่องห้องสมุด ไม่เคยได้รับงบประมาณอุดหนุนจากภาควิชา
3. ปัญหาการวัดผลและประเมินผลการฝึกงานในเรื่องการประเมินผลบางข้อสร้างความลำบากใจให้กับบรรณารักษ์ เพราะต้องใกล้ชิดกับนักศึกษาเป็นเวลานาน จึงจะประเมินผลได้อย่างยุติธรรม

ปัญหาทั้ง 3 ข้อนี้ เป็นปัญหาในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 3.6 - 4.5) ปัญหาอื่น ๆ อยู่ในระดับน้อยและปานกลาง

ลำดับความสำคัญของปัญหาการฝึกงาน ตามทัศนะของบรรณารักษ์ พบว่า ปัญหาที่สำคัญคือ พื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมของนักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ไม่เท่ากัน จึงเป็นผลให้นักศึกษามีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมแตกต่างกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการทำงาน ทำให้บรรณารักษ์ต้องเสียเวลาฝึกงานให้แก่นักศึกษาที่มีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมน้อย ดังนั้นปัญหานี้ย่อมเกิดขึ้นอยู่เสมอ สำหรับตัวบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน ถ้าเข้าใจถึงปัญหานี้ และไม่ตั้งความหวังในตัวนักศึกษาไว้สูงเกินไปว่า นักศึกษาต้องพร้อมในทุก ๆ ด้าน การฝึกงานเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากชั้นเรียน ไม่ใช่เป็นการให้นักศึกษามาทำงานในหน้าที่ของบรรณารักษ์

ข้อเสนอแนะ

หัวหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ 4 แห่ง ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด รวมทั้งหมด 6 ข้อ ข้อเสนอแนะ 4 ใน 6 ข้อ เป็นข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับห้องสมุด คือ 1) ให้ห้องสมุดกำหนดระยะเวลาการฝึกงานแล้วแจ้งให้ภาควิชาทราบ 2) บรรณารักษ์ควร เข้าใจลักษณะงานที่นักศึกษาแต่ละสถาบันฝึก 3) ห้องสมุดควรทราบว่านักศึกษา มาฝึกงาน เพื่อ เรียนรู้งานไม่ควรคาดหวังว่านักศึกษาจะมีความสามารถสูงควรแนะนำด้วยความเต็มใจ 4) ห้องสมุดควรเตรียมแผนการฝึกงานให้แน่นอนควรฝึกให้ครบทุกงาน ข้อเสนอแนะอีก 2 ข้อ เกี่ยวกับทางภาควิชา คือ 1) ภาควิชาควรมีคำตอบแทนให้ห้องสมุดที่รับฝึกงานบ้าง 2) อาจารย์ผู้ควบคุมวิชาการฝึกงานควรประสานงานกับบรรณารักษ์อย่างสม่ำเสมอ

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการฝึกงานห้องสมุด จากหัวหน้าห้องสมุด พบว่า ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ ภาควิชากับห้องสมุดควรมีการประสานงานกันให้มากขึ้น และภาควิชาควรให้นักศึกษาฝึกงานในห้องสมุดที่เหมาะสมกับความพร้อมของนักศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรายวิชาการฝึกงานห้องสมุด ปรากฏว่า ข้อเสนอแนะ 14 ข้อ ที่อาจารย์ผู้ควบคุมวิชาการฝึกงานเสนอไว้ จัดเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่ม คือ

1. เกี่ยวกับการเตรียมตัวของนักศึกษาก่อนออกฝึกงาน เช่น นักศึกษาควรได้รับการฝึกภายในสถาบันของตนให้มีความพร้อมก่อนที่จะออกไปฝึกงานในห้องสมุดอื่น ๆ
2. การประสานงานระหว่างอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานกับบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน เช่น ทั้งสองฝ่ายควรได้พบปะกัน
3. เกี่ยวกับด้านห้องสมุด ขอให้ห้องสมุดที่มีความพร้อมรับฝึกงานให้มากขึ้น และควรเป็นห้องสมุดที่มีงานเพียงพอกับการฝึก
4. เกี่ยวกับภาควิชา ภาควิชาควรพิจารณารายวิชาที่นักศึกษาเรียนให้เหมาะสมกับระบบห้องสมุดนั้น ๆ แต่ปัญหาคือภาควิชาไม่ทราบล่วงหน้าถึงประเภทของห้องสมุดที่นักศึกษาต้องการจะไปฝึก

ในขณะที่ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานเสนอ เพื่อปรับปรุงการฝึกงานห้องสมุด คือ ภาควิชาควรเตรียมนักศึกษาให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะความรู้ทางทฤษฎี และนักศึกษาควรได้เรียนครบทุกวิชา

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดสมมติฐานไว้ 2 ประการ

สมมติฐานข้อที่ 1 ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือในการฝึกงานจากห้องสมุดที่ได้ขอความร่วมมือไป เป็นอย่างดี

ผลการวิจัยครั้งนี้ได้ข้อสรุปที่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ 1 ดังที่มีข้อมูลหลาย ๆ เรื่องสนับสนุนสมมติฐานข้อนี้ ดังนี้ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกแห่งจะติดต่อขอความร่วมมือในการฝึกงานกับห้องสมุดต่าง ๆ ก่อน (จากตารางที่ 19) และพบว่าภาควิชาทุกแห่งทราบว่าห้องสมุดยินดีให้ความร่วมมือโดยวิธีต่าง ๆ กัน (จากตารางที่ 20) ดังนั้นภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ ๆ ได้รับความร่วมมือในการฝึกงานจากห้องสมุดที่ได้ขอความร่วมมือไป เป็นอย่างดี เพราะได้มีการติดต่อระหว่างภาควิชากับห้องสมุดก่อนการฝึกงาน ห้องสมุดมีเวลาในการเตรียมแผนการฝึกงาน

ในด้านจำนวนนักศึกษาที่ภาควิชาส่งมาฝึกงานในห้องสมุด ห้องสมุดส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมือในการฝึกงานต่อไป แม้ว่าจะมีนักศึกษาฝึกงานเพิ่มขึ้น (ดังตารางที่ 57) แสดงว่าห้องสมุดเห็นความสำคัญของการฝึกงาน จึงทำให้ภาควิชาได้รับความร่วมมือในการฝึกงานจากห้องสมุดที่ได้ขอความร่วมมือไป เป็นอย่างดี แม้ว่าห้องสมุดจะมีภาระเพิ่มมากขึ้นก็ตาม

ทางด้านงบประมาณที่ใช้ในการฝึกงาน ภาควิชาได้รับความร่วมมือจากห้องสมุดที่ได้ขอความร่วมมือไป เป็นอย่างดี โดยห้องสมุดให้นิสิต นักศึกษา ใช้วัสดุอุปกรณ์ของคนในการฝึกงาน ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ทุกแห่ง ไม่เคยให้งบประมาณค่าวัสดุฝึกแก่ห้องสมุดใดเลย

ในด้านระยะเวลาและจำนวนชั่วโมงในการฝึกงาน พบว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ ได้รับความร่วมมือโดยที่ห้องสมุดส่วนมากจัดให้ตามระยะเวลาที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ติดต่อมา (ดังตารางที่ 41) สำหรับจำนวนชั่วโมงในการฝึกงาน ปรากฏว่าห้องสมุดส่วนใหญ่ จัดจำนวนชั่วโมงการฝึกงานให้ตามความต้องการของภาควิชา เช่นกัน

ในด้านประเภทของงานที่ฝึก ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่จะขอให้ห้องสมุดฝึกงานทุกประเภทในห้องสมุด (จากตารางที่ 23) เช่นเดียวกับที่ห้องสมุดส่วนใหญ่จะฝึกงานทุกประเภทให้แก่นักศึกษา (จากตารางที่ 54) แสดงว่าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

การที่ความร่วมมือในการฝึกงานดำเนินไปด้วยดีเพราะ ห้องสมุดเห็นว่าตนได้รับผลดีจากการให้ความร่วมมือในการฝึกงาน คือ มีนักศึกษาช่วยปฏิบัติงานบางอย่างให้รวดเร็วขึ้น และบรรณารักษ์ต้องเตรียมตัวมีความพร้อมอยู่เสมอ ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ จากผลประโยชน์ที่ได้รับจึงทำให้ห้องสมุดยินดีให้ความร่วมมือแก่ภาควิชา

จะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่นำเสนอข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าห้องสมุดให้ความร่วมมือตามที่ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ขอมา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือในการฝึกงานจากห้องสมุดที่ได้ขอความร่วมมือไปเป็นอย่างดี

สมมุติฐานข้อที่ 2 ปัญหาสำคัญในการฝึกงานคือ พื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และความพร้อมของนักศึกษาผู้รับการฝึกแตกต่างกัน

จากการศึกษาถึงปัญหาที่สำคัญในการฝึกงาน คือพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และความพร้อมของนักศึกษาผู้รับการฝึกแตกต่างกันมีข้อมูลสนับสนุน สมมุติฐานข้อที่ 2 ดังนี้ ห้องสมุดส่วนใหญ่ ลงความเห็นว่าปัญหาพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และความพร้อมของนักศึกษาผู้รับการฝึกแตกต่างกัน เป็นปัญหาสำคัญ (จากตารางที่ 60) และบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานส่วนใหญ่ ลงความเห็นว่าปัญหาที่สำคัญในการฝึกงานคือ ปัญหาพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และความพร้อมของนักศึกษาเช่นกัน เพราะทำให้เสียเวลาในการอธิบายงานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น (จากตารางที่ 78) ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการปฐมนิเทศนักศึกษาก่อนฝึกงาน เพราะภาควิชาเองก็ทราบว่า นักศึกษาแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมต่างกัน ดังนั้นจึงมีการปฐมนิเทศเพื่อลดปัญหานี้สำหรับอาจารย์ผู้ควบคุมรายวิชาการฝึกงานห้องสมุดได้ให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับความพร้อมของนักศึกษาว่านักศึกษาควรได้รับการฝึกงานภายในสถาบันของตนให้มีความพร้อมก่อนที่จะออกไปฝึกงานในห้องสมุดอื่น ๆ แสดงว่าอาจารย์ได้ตระหนักเรื่องนี้อย่างดี จึงเห็นว่านักศึกษาควรฝึกให้มีความพร้อมเหมือนคนอื่น ๆ ก่อนมาฝึกงานในห้องสมุดภายนอก สรุปได้ว่าผลการวิจัยสนับสนุนสมมุติฐานข้อนี้

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัด 4 ประการด้วยกันคือ

1. หัวหน้าภาควิชาและอาจารย์ผู้ควบคุมวิชาการฝึกงาน หัวหน้าห้องสมุดและบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงาน อาจตอบซ้ำกันในกรณีหัวหน้างานผ่านแบบสอบถามไปให้ผู้รับผิดชอบตอบ
2. ห้องสมุดที่ตอบแบบสอบถามบางแห่ง เคยฝึกงานให้นักศึกษาระดับ ปก.ศ สูง และปริญญาโท ดังนั้นอาจเกิดการสับสนในการตอบแบบสอบถาม
3. จากแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา ไม่มีแบบสอบถามชุดใดที่ตอบครบในทุก ๆ ข้อ เพราะบรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานของห้องสมุดแต่ละแห่งมีหน้าที่ในการให้การฝึกงานไม่เหมือนกัน เช่น บรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียนจะสามารถตอบในปัญหาการประสานงานของภาควิชา กับห้องสมุดได้ แต่บรรณารักษ์ในห้องสมุดใหญ่ ๆ จะทำเฉพาะงานในหน้าที่ของตนไม่เคยทำหน้าที่ในการประสานงานกับภาควิชา เพียงแต่ให้การฝึกตามคำสั่งหัวหน้าห้องสมุด จึงไม่สามารถตอบคำถามในเรื่องนี้ได้
4. ห้องสมุดที่ใช้เป็นกลุ่มประชากร เป็นห้องสมุดทุกประเภททั่วประเทศไทย ระยะเวลาที่ใช้ในการส่งแบบสอบถามให้ห้องสมุดในสถาบันการศึกษาใกล้สิ้นภาคการศึกษา บรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์ผู้สอนด้วยจึงไม่มีเวลาในการตอบแบบสอบถาม เพราะภาระในการสอนนักเรียน นักศึกษา จึงทำให้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามล่าช้ากว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้
5. สำหรับปัญหาในการฝึกงานนั้นจะลดลงได้ถ้ามีการประสานงานระหว่างกันเป็น อย่างดี สำหรับปัญหาที่สำคัญคือปัญหาพื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมของนักศึกษาที่แตกต่างกัน ปัญหานี้เป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขให้หมดไปได้ เพราะนักศึกษาแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้และความพร้อมในด้านต่าง ๆ ไม่เท่ากัน และความจริงที่ภาควิชาต้องยอมรับ คือ นักศึกษาที่สนใจเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์จริง ๆ มีจำนวนน้อย นักศึกษาบางคนเรียนวิชาบรรณารักษศาสตร์เป็นวิชาเอก เพราะไม่สามารถเลือกเรียนวิชาอื่นได้ จึงขอเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวที่พื้นฐานความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์และความพร้อมของนักศึกษาที่แตกต่างกันดังนี้

ก. ภาควิชาควรติดตามผลการฝึกงานอย่างใกล้ชิด สอบถามบรรณารักษ์ถึง
ข้อบกพร่องของนักศึกษา เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไข

ข. รายวิชาที่มีความสำคัญต่อการฝึกงาน เช่น วิชาจัดหมู่ และทำบัตรรายการ
ควรกำหนดเกณฑ์ประเมินผลให้สูง และให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดให้มาก ๆ

ค. การฝึกภายในสถาบันควรทำอย่างจริงจัง ถ้านักศึกษาคนใดมีผลการฝึก
ภายในสถาบันไม่เป็นที่พอใจของภาควิชา นักศึกษาจะไม่มีสิทธิ์ออกฝึกงานภายนอก

ง. ภาควิชาควร เป็นผู้พิจารณาว่านักศึกษาแต่ละคนมีความ เหมาะสมที่จะฝึกงาน
ในห้องสมุดใด

จ. บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานจะต้องยอมรับในปัญหาที่ เพราะนักศึกษาแต่ละคน
มีความสามารถต่างกัน การเสียเวลาในการอธิบายงานหรือแก้ไขงานนั้นถือว่าเป็นการเพิ่มพูน
ความรู้ให้แก่ตนเอง และเป็นการเสียสละที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

ผลการวิจัยครั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงความ
ร่วมมือในการฝึกงานระหว่างภาควิชาบรรณารักษศาสตร์กับห้องสมุดต่าง ๆ และแนวทางใน
การแก้ปัญหาการฝึกงานดังนี้

1. ภาควิชาควรมีการประสานงานกับห้องสมุดให้มากขึ้น อาจารย์และบรรณารักษ์
ผู้ให้การฝึกงาน ควรได้ร่วมมือกันวางแผนการฝึกงาน การคัดเลือก จัดส่งนักศึกษาไปฝึกงาน
ในห้องสมุดใดควรพิจารณาถึงความสามารถของนักศึกษาที่เหมาะสมกับห้องสมุดนั้น ไม่ควรส่ง
นักศึกษาไปฝึกตามที่นักศึกษาสมัครเท่านั้น ในระหว่างการฝึกงาน ควรจัดให้มีอาจารย์ผู้ควบคุม
วิชานี้ออกติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ โดยอาจให้ออกติดตามผลทุกสองสัปดาห์ หรือ 2 ครั้ง เมื่อ
แรกฝึกและใกล้เลิกการฝึก

2. ภาควิชาควรจัดให้มีการสัมมนาหลังการฝึกงาน เพื่อจะได้ทราบข้อดีข้อเสียที่
นักศึกษาได้พบ และควรนำปัญหาที่สำคัญเหล่านั้นแจ้งให้แก่ห้องสมุดที่ใช้เป็นสถานที่ฝึกงาน เพื่อ
นำไปแก้ไขการฝึกงานต่อไป

3. จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีรายวิชาใหม่ เข้ามาในหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์ แต่ในความเป็นจริงงานหลักในห้องสมุดก็ยังคงเป็นการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือ ดังนั้น วิชาหนึ่งที่นักศึกษาควรได้เรียนอย่างละเอียดคือวิชาการจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือ เพราะงานจัดหมู่และทำบัตรรายการหนังสือ เป็นงานหลักที่นักศึกษาทุกคนต้องฝึก

4. การประเมินผลการฝึกงาน ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ของทุกมหาวิทยาลัย ควรได้มีการประชุมพิจารณาร่วมกันว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่ควรมีเกณฑ์มาตรฐานในการ ประเมินผลการฝึกงาน เหมือนกัน

5. สำหรับปัญหาในการฝึกงานนั้นจะลดลงได้ถ้ามีการประสานงานระหว่างกัน เป็น อย่างดี สำหรับปัญหาที่สำคัญคือปัญหาพื้นฐานความรู้ ทางบรรณารักษศาสตร์ และความพร้อมของ นักศึกษาที่แตกต่างกัน อาจแก้ไขได้โดยภาควิชาควรพิจารณว่านักศึกษาแต่ละคนมีความ เหมาะสมที่จะฝึกงานในห้องสมุดประเภทใด บรรณารักษ์ผู้ให้การฝึกงานจะต้องยอมรับในข้อนี้ เพราะ นักศึกษาแต่ละคนมีความสามารถต่างกัน การเสียเวลาในการอธิบายงานหรือแก้ไขงานนั้น ถือว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ตนเอง และ เป็นการเสียสละที่มีประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อ วิชาชีพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงสภาพการให้ความร่วมมือในการฝึกงานห้องสมุดระหว่าง ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์กับห้องสมุดต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการฝึกงาน จาก การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยครั้งต่อไปนี้ คือ

1. ควรศึกษาถึงแนวทางในการจัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพบรรณารักษ์ เพื่อให้การฝึกงาน ของบรรณารักษ์เป็นมาตรฐาน เดียวกัน
2. ควรศึกษาการฝึกงานจากกลุ่มนักศึกษาที่กำลังเรียนวิชาการฝึกงาน
3. ศึกษาสำรวจห้องสมุดที่ให้ความร่วมมือในปัจจุบัน ตลอดจนงานที่ฝึก